

Kitap, kilitli kapıları açan sihirli

Yıllarca İstanbul Arkeoloji Müzeleri'nde arkeolog olarak çalışıp kazı ve araştırmalara katılan Mine Soysal daha bu görevinden ayrılarak kendi yayınevini kurdu. Çocuklar ve gençler için birçok kitap yazan Soysal 40 bini aşkın öğrenciyle interaktif okuma sohbetleri de gerçekleştirdi. Onunla çocukların kitaplarla ilişkilerinin nasıl sağlamlaştırılabileceğini konuştuk.

SAYIM ÇINAR

Çocukları kitap seçiminde özgür bırakmaktan yanasınız. Anne ve babalara bu konuda neler söyleyebilirsiniz?

Anne babalar çocuklarının kitap okumasını istiyorlarsa, önce kendileriyle uğraşmalılar. Yalnızca anne babalar değil, her yetişkin önce bunu yapmalı. Büyükle- rin hangi türde, kimin yazdığı, nasıl kitap- ları severek okuyabildiklerini keşfetmeleri gerek. Kitap okuru olmayan anne ya da ba- banın bu konuda çocukları için bir şeyler yapması ya olanaksızdır ya da bütünüyle rastlantısaldır. Kendisi için yayın takip et- me, kitap seçme pratikleri gelişmemiş bir yetişkinin yaşamındaki çocuklar ve gençler için kitap seçebilmesi, önerebilmesi de el- bette mümkün olamaz. Kitap seçmek için çok basit bir şey yapmak zorundayız: Onla- rın bir arada bulunduğu yerlere, yanlarına gitmeliyiz. Müzik, hediyeelik eşya ya da kı- rasiye alışverişi dışında sadece kitapları ka- rıştırmak için ayda kaç kez kitapçılara gir- diğimizi düşünelim bir an... Verdiğimiz ce- vap, bu konuda çocuklarımız için de ger- çekte ne yapabildiğimizi ya da yapabilece- ğimizi gösterir.

'Eyvah Kitap!' için 40 bin öğrenciyle oku- ma sohbetleri yaptınız. Çocukların oku- mayla ilgili temel sorunu nedir sizce?

Çocukların ve gençlerin okumayla ilgili tem- mel sorunları, hemen hemen benimkiyle aynı, farklı değil. Herhangi bir kitabı elime aldığımda, okuma denemem başarısızlıkla sonuçlanıyorsa; yani o an için herhangi bir iç ya da dış nedenden o kitabı okuyamayaca- ğımı anlıyorsam, elimden bırakma, bir kenara koyma hakkını kullanıyorum. Ba- zen aynı kitabı tekrar okumayı deniyorum. Müthiş zevk aldığım olabiliyor. Ancak bu, görüldüğü gibi, bütünüyle kişisel deneyim- le gelişen, yerleşen bir davranış. Kötü ya- zılmış, berbat çevrilmiş, özensiz yayımlan- mış, sıkıcı bir kitabı okuyamıyorsam, bana hiçbir kuvvet onu okutamaz! Oysa çocuk-

Mine Soysal, arkeolojiyle başladığı meslek hayatını şimdi hem yayıncı, hem çocuk kitapları yazarı olarak sürdürüyor.

larımızdan bunun tam tersini bekliyoruz. Ellerine tutuşturduğumuz her kitabı, bizim istediğimiz zamanlarda, uygun gördüğümüz sürede okuyup, beğensin beğenmesin bitirmesini, daha da kötüsü, okudukların- dan anlamlı çıkarsamalar yapmasını istio- ruz. Bu çok haksızca! 'Okuduğundan ne anladın, anlat!' sorusundan küçüklüğüm- den beri korkarım. Yok böyle bir şey! Bazı insanlar okudukları, izledikleri sanat yapı- tından içselleştirdikleri duyguları ve dü- şünceleri sesli ifade etmek istemezler. Da- ha doğrusu, metazori bir ilişki içindeyken bunu yapamazlar. Herkesten eleştirmen, sanat tarihçisi ya da edebiyat kuramcısı gi- bi davranmasını bekleyemeyiz. Saçmalaktır bu. Okumak son derece kişiye özgü, son derece edilgen bir faaliyettir. Okuma eyle- mi sonucunda insanların kendi istekleri di- şında konuşmaya, ifade vermeye zorlan- ması, hatta ödev ya da yazılı kâğıdı doldu- rup geçer not almak zorunda kalması, hak- kında olumlu bir kanaat yaratmak için her söyleneni okumak zorunda kalması bana

acımasızca görünüyor.

Çocukların ve gençlerin kitap okumadık- larını anlatan öyküler yazdınız. Sizi çocuk ve gençlerle buluşturan ne oldu?

Biz çocukları çok seven bir halkız. Çocuk yapmayı severiz. Ama onların günümüzde nasıl bir yaşamı hak ettiklerine ilişkin pek öyle uzun boylu bir öngörümüz yoktur. Nasılsa büyüyeceklerdir Ama dünya çok değişti, hızla da değişiyor. Yarın çocukları- mızı, bugünkü hayal bile edemeyeceğimiz güç koşullar bekliyor. Sanıyoruz ki, onlara iyi bir eğitim aldırırsak, hele hele günün bi- rinde çok para kazanmasını da sağlarsak, görevimizi yapmış olacağız. Oysa onlar, ya- rının sert koşullarında, ne parayla ne de günümüzün genel geçer 'başarı' anlayışla- rıyla ayakta durabilecekler. Çok yakın bir gelecekte daha da yalnızlaşacak insanoğlu- nun geçmişle bağ kurmasına yarayacak ve bunu yaparken de ruhunu ısıtarak kendini iyi hissetmesini sağlayacak özel yaratılara gereksinimi daha da artacak. İşte, edebiyat ve şiir de bunların başında gelecek. Bunun

için çocukların ve gençlerin kitap okuyabi- len bireyler olarak büyümelerini çok önemsiyorum. Yarın onlara yaşama gücü verebilecek, bu pek az bildikleri mucizevi enerji kaynağını keşfetsinler istiyorum. Bu yüzden hep çocuklar ve gençler için zevkle okuyabilecekleri nitelikli kitaplar yapmayı, yayımlamayı, onları okuyarak yaşabilen in- sanlar kılmak için çalışmayı seçtim.

Yayın yönetmenliğini sürdürdüğünüz Gü- nişığı Kitaplığı'yla birlikte ülkemiz çocuk ve gençlik edebiyatına ciddi bir yenilik ge- tirdiniz. Çocuk kitaplarını hazırlamak bi- raz daha ayrıntılara gömülmeyi gerektiri- yor değil mi?

Günişığı Kitaplığı kurulduğu sıralarda ço- cuk ve gençlik edebiyatı, yayıncılığımızın en hasarlı alanlarının başında geliyordu. Eğitim yayıncılığı, edebiyat yayıncılığının çocuğa ve gence ulaşmasının önünde der- me çatma bir duvar gibi dikiliyordu. Ger- çekten de son yirmi yılda çocuk kitapları- nın büyük bölümü yetersiz, niteliksiz ya da bir ideolojik amaca yönelik olarak üretildi. Arada çıkan az sayıda nitelikli örnek, bütü- nün yarattığı olumsuz etkiyi ve havayı da- ğıtmaya yetemedi. Edebiyat değeri olma- yan niteliksiz metinler, estetik değerlere zarar verecek kötü resimlerle bir araya ge- tirildi; en kötü anadil kullanımı ve en öze- nsiz baskılarla sayısız kötü örnek üretildi ve çok ucuz fiyatlarla tüm ülkeye pazarlandı. Bütün bu yanlışlıklar, çocuk kitaplarını ka- muoyunun gözünde eften püften ve 'olma- sa da olur' kırkarken, daha da önemlisi ço- cukların gözünde kitabın saygınlığını yok etti. Bundan 15 yıl önce kendi isteğiyle okumayı deneyen, ancak eline bu hasarlı kitaplar tutuşturulan çocuklar bugün kitap okumadan yaşayan birer yetişkin! Bu du- rumda yayınevlerinin sorumluluğu çok bü- yük. Her zaman, her yerde söylüyorum; çocuk ve gençlik kitapları söz konusu oldu- ğunda, yayıncılık kıstasları hafifletmez, tam tersine daha da ağırlaşır. Yayınevleri ken- dilerine gelen niteliksiz dosyaları üstten ci- lalamakla yetinip yayın programına almak- tan vazgeçmelidir. Yetişkin kitapları yayıncılığıyla çocuk kitabı yayıncılığı arasındaki etik farklılıklara, yaş aralıklarının türlü ge- reksinimlerine, sonsuzca uzayıp giden kıstaslar sarmalına, çocuk okurun değişken profiline, malzeme ve biçim ilişkisine, da- ğıtım sorunlarına, kitapçı raflarındaki ta- lihsiz 'sırttan' duruşuna, taşırayla büyük kent arasındaki farklılaşan dinamiklere, tüketilen temalara ve daha nice konuya ka- fa yormadan, çocuk ve gençlik kitapları ya- yımlamak salt ticari bir faaliyettir ve okura büyük haksızlıktır. Yazan da, yayımlayan da, çocukların eline tutuşturduğu her nite- liksiz kitabın, günün birinde onları oku- maktan büsbütün soğutacağını, aslında ge- lecekteki okur kitlesini baltaladığını fark etmelidir.

Okullarda çocuklara yönelik etkinlikler gerçekleştiriyorsunuz...

Evet; ilköğretim okulları ve liselerde içe- rikleri farklı sohbet programları yapıyo- rum. Kitaplarını okuyan öğrencilerle oku- dukları kitabın ana teması doğrultusunda ya da direkt okuma deneyimleri üzerine

bir anahtardır

yaklaşık bir ders saati süren programlar bunlar. Ben konuşma yapmıyorum. Sorduğum sorularla kafalarını karıştırıyorum önce, derken kendimizi soluksuz bir tartışmanın içinde buluyoruz. Birlikte düşünüyor, birlikte sorguluyor, birlikte ifade ediyoruz. Muhteşem bir deneyim bu! Örneğin, *'İstanbul Masalı'* kitabımı okuyan öğrencilerle *'İstanbul Sohbetleri'* programını gerçekleştiriyorum. İstanbul gibi bir megapolde büyümek yaşamlarını nasıl biçimliyor, nasıl etkiliyor, bu sorular üzerine inanılmaz keyifli tartışmalar yapıyoruz. Gençlik romanım *'Eylül'*de Aşklar'ı okuyanlarla aşk ve ilişkiler üzerine söyleşirken, Antik çağda Ege kıyılarımızdaki yaşamı canlandıran öykülerden oluşan *'Ala Çocuk Yolları'* okuyanlarla kültür tarihi, arkeoloji ve Türkiye üzerine sohbet ediyoruz. Hem benim hem onlar için çok keyifli, eğlenceli, unutulmaz bir paylaşım yaşıyoruz birlikte. Ama bugüne dek tema ne olursa olsun, onlarla en çok okuma eğilimleri üzerine sohbet ettim. Okuma Sohbetleri dediğim bu programlarda çocuklarla kitap okuma deneyimleri, yaşadıkları olumlu-olumsuz durumlar, ailelerinin yaklaşımları ve okulda başlarına gelenler üzerine konuştuk. İşte bu nedenle, son kitabım *'Eyvah Kitap!'*ın yıllardır benimle açık yüreklilikle tartışan on binlerce çocuğun dilinden süzülen öykülerden oluştuğunu söylüyorum.

'İstanbul Masalı'ndan sonra sırada hangi kentimiz var?

Ne yazık ki, sırada yeni bir kent yok. Keşke olsaydı. Keşke, bilimsel araştırmalar için yeterince zaman olsa ve Bursa'nın da, Malatya'nın da, Söke'nin ya da Pötürge'nin de ma-

salını yazabilsek. Bu ülkedeki her yerleşimin masalını yazabilsek ve keşke, yaş gruplarına ayrılmadan, hepimiz okuyabilsek. Kendi masallarımızı anlatamadan, bilmeden ülkemizi ve birbirimizi sevmeyi, kendimize özgü güçlü değerleri ve kültür mirasımızı korumayı başarmamız çok zor.

Çocukların internetle olan ilişkileri kitap okumalarını engelliyor mu? İnternet çocukların okumayla ilgili sorunlarını çözmeye yanıt verebiliyor mu?

Elmalar ve armutlar örneği aslında bu konu. İnternet çok önemli, kitap okumak çok önemli. İnternet çok yararlı, kitap okumak da öyle. Çok yararlı, çok önemli, vazgeçilmez iki apayrı konuyu birbirine rakip gibi ortaya koymak çok yanlış. Her şeyin yeri, zamanı ve işlevi ayrı. Çok kitap okuyan insanların bilgisayar ve teknolojilerinden de fazlasıyla yararlanmak istediklerini görüyoruz. Bu çok doğal bir durum. Her ikisi de insanın hızlanmasını, daha yetkin düşünmesini ve üretmesini sağlayan araçlar. Tek so-

run, zamanı doğru ve yararlı programlamak. Yine de, sadece edebiyat okuyarak edinilen duygusal derinlik ve zenginlik elbette başka herhangi bir davranışla edinilemeyeceğini unutmamak gerek.

Çocuklar tatilde hangi kitapları okumalı? Öğretmenlerin ödev verdiği kitapları nasıl değerlendiriyorsunuz?

Çocuklar tatilde kendilerini iyi hissetmelerine neden olacak kitaplar okumalıdır. Şunu ya da bunu değil, önemli olan, tatil gibi değerli bir zaman diliminde kendisine yeni ufuklar, merak konuları ya da düşünceler kazandıracak yetkin metinlerle buluşabilmeleri. Ne yazık ki, ülkemizde gerek MEB'in simgelediği resmi kabul, gerekse toplumsal kimliğimize damgasını vuran kesimlerin kabulü, çocuk ve gençlik edebiyatında genellikle Klasikler'e yakın duruyor. Kitap okuma konusunda yenilikçi uygulamalar geliştirmeye çalışan saygın eğitim kurumlarında bile eğitimcilerin bu kısıtlayıcı anlayıştan sıyrılamadığına tanık olabiliyoruz. Oysa, hem dertleri hem toplumsal yalnızlık duygusu sürekli büyüyen bugünün çocuklarına ve gençlerine pek çok farklı açıdan ulaşmayı başaran çağdaş edebiyatın karşısına, yalnızca 'yavaş ve romantik' Klasikler'i koyan yaklaşım sırf onları değil, aynı zamanda hem bu

önemli edebiyat eserlerini hem de çağdaş edebiyatın gücünü zedeliyor. Öğretmenler temaları zenginleştirmekten, bildikleri kitaplar dışında yayımlanan nitelikli yayınları da öğrencileriyle buluşturmaktan çekinmemeliler.

Kitaplarla arası iyi olmayan öğrenciler için neler yapılabilir? Sizin çocuklu-

ğunuz nasıl geçti?

Kesinlikle kitap okumayan ve buna ciddi biçimde ayak direyen bir çocuktum. Yapabileceğim öyle güzel şeyler vardı ki, kitap okurken çok sıkılıyordum. Sonra bir gün ablam, 'Al şunu, okumayı bi dene,' diyerek elime bir kitap tutuşturdu. Beni zorlamamış, yalnızca denememi istemişti. Bu farklı bir durumdu. O gün getirdiği kitabı bir biçimde merak etmiştim. Güzel görünmüştü gözüme. Gerçekten de denedim. Sonuç, mükemmeldi! Çok beğenmiştim. Şimdi hiç hatırlamıyorum bile o kitabı. Ama benim için nice kilitli kapıyı açan sihirli anahtar olmuştu. Ben büyüklere işte bunu öneriyorum: Kitapları karıştıralım, inceleyelim, okuyalım. Onun hoşuna gidebileceğini düşündüklerimizi çocuklarımıza, öğrencilerimize önerelim. Önerine kitaplar koymaktan, birlikte kitapçılara gitmekten, ilginç kitaplar arayıp bulmaktan, önermekten, anlatmaktan, merak uyandırmaktan hiç vazgeçmeyelim. Ama asla baskı yapmayalım, şart koşmayalım.